

EXTERIER AND PRODUCTION CHARACTERISTICS IN GACKO CATTLE BREED

EXTERIEROVÉ CHARAKTERISTIKY A MLÉČNÁ UŽITKOVITOST GATACKÉHO SKOTU

Erbez M., Chládek G., Šarovská L., Walterová L.

Department of Animal Breeding, Faculty of Agronomy, Mendel University of Agriculture and Forestry in Brno, Zemědělská 1, 613 00, Brno, Czech Republic

E-mail: miljanerbez@gmail.com, chladek@mendelu.cz

ABSTRACT

Captured dimensions from 2006 in Gacko cattle are compared to previous captured in similar research at 1956. Research shows that all exterior dimensions are increased. The most obviously growth is in live weight of cattle approximately 70% from 285 kg. Crest height growth from 112.26 to average 124.07 cm, body length from 129.07 to 143.00 cm, breast width grow up from 30.42 to 45.53, breast depth from 58.90 to 65.14 cm. Breast circumference growth from 153.90 for 23.79 cm at farm Planinsko Dobro and for 28.91 in SCG. Average rump height in Gacko cattle nowadays is 128.85 and it was 115.20. Seating pins length growth from average 36.34 to 43.37. Average circumference of shin bone is 19.81. Milk productivity is decreased from average 1160 kg for 237 days to 3820.51 kg for 305 days. Average daily production grows up from 60.23%.

ABSTRAKT

Exteriér gatackého plemene skotu byl porovnáván s mírami z podobného výzkumu z roku 1956. Sledování bylo provedeno v roce 2006. Byl zjištěn nárůst všech měr. Největší nárůst byl zjištěn u živě hmotnosti skotu, a to v průměru o 70%. Výška v kohoutku se zvětšila z průměrných 112.26 cm na průměrných 124.07 cm. Šikmá délka těla se zvětšila z průměrných 129.07 cm na 143.00 cm, šířka hrudníku se zvětšila z 30.42 cm na 45.53 cm, hloubka hrudníku se zvětšila z 58.90 cm na 65.14 cm. Obvod hrudníku se zvětšil z předchozích 153.90 na 177,69 cm na farmě Planinsko Dobro a na farmě SCG na 182,81 cm. Průměrná výška v kříži u gatackého skotu je dnes 128.85 cm z původních 115.20 cm. Šířka pánve v sedacích hrbolech se zvětšila z průměrných 36.34 cm na 43.37 cm. Průměrný obvod holeně je 19.81 cm. Produkce mléka se zvýšila z 1160 kg za 237 dnu laktace na 3820.51 kg za 305 dnu laktace.

ÚVOD

Tato práce byla zpracována na základě programu Ministerstva Zemědělství, Lesnictví a Vodohospodářství „Záchrana autochtonních druhů zvířat“. Bylo změřeno celkem 205 dojnic v obcích Gacko a Kalinovik, z toho 72 kusů na farmě Planinsko Dobro a 82 kusů na malých soukromých farmách v Gacku a 51 kusů od soukromých majitelů z města Kalinovik. Byla zjištěna produkce mléka na druhé, třetí a čtvrté laktaci u 72 krav v letech 2003 a 2008.

CÍL PRÁCE

Cílem práce bylo zhodnocení pokroku ve šlechtění gatackého skotu.

Buša

Toto primitivní plemeno skotu se dříve chovalo skoro na celém balkánském poloostrově. Výška v kohoutku u tohoto plemene skotu byla kolem 112 cm, hmotnost od 250 – 300 kg s užitkovostí 500-700 kg mléka za laktaci, obsah tuku byl od 3,7 % do 4,5 %. Toto plemeno se chovalo v Dalmácii, jižní části Bosny a Hercegoviny, v Černé Hoře a jižním Srbsku a Makedonii. Buša byly nahrazována plemeny s vyšší užitkovostí u důvodu zvyšující se spotřeby potravin živočišného původu koncem 19. a začátkem 20. stol. Dnes buša skoro neexistuje. Poslední kusy se vyskytují v chráněném chovu nebo v nějakých vzdálených horských vesnicích.

Tyrolské šedé

Tyrolský šedý skot pochází z Rakouska. Nejvíce je chován v jižním Tyrolsku. Je to dlouhověký skot, kombinované užitkovosti. Průměrná roční užitkovost je 4680 kg mléka s 3,9 % tuku a 3,3% bílkovin. Denní přírůstky vykrmovaných býků dosahují 1150 g při jateční výtěžnosti až 60%.

Gatacký skot

Gatacký skot byl vyšlechtěn ze starého plemene buša, které bylo malého tělesného rámce s nízkou užitkovostí. Početní stavy tohoto skotu v Bosně a Hercegovině nepřesahují 12000 kusů, z toho jich je 9000 ks ve východní části Srbské republiky, tj. 4 % z celkové populace skotu. Největší procento tohoto skotu se chová ve výšce nad 850 m.n.m. Chovný standard byl stanoven šlechtitelským programem let 1956 a 1980. Cílem bylo vyšlechtit plemeno s dobrou masnou užitkovostí, s průměrnou mléčnou užitkovostí 3.500 kg za laktaci, s obsahem tuku 4% a s vyrovnaným exteriérem.

Dnes je to kombinované plemeno skotu, malého až středního tělesného rámce, nenáročné a odolné k špatným klimatickým podmínkám a produkcí kvalitního masa a mléka. Zbarvení tohoto plemene je šedé až tmavě šedé, někdy hnědé. Býci mají často tmavší barvu, v některých případech až černou. Krávy a býci jsou rohatí. Je to dlouhověký skot, s 8 - 9 laktacemi. Už v padesátých letech minulého století, populace gatackého skotu byla taková, že mohli být selektováni býci podle šlechtitelského programu. Hlavním centrem pro šlechtitelskou práci se stala farma Planinsko Dobro v Gacku, univerzitní farma Gvozno u města Kalinovik a Centrum za umělého oplodnění z Banjaluki. K zušlechtění bylo použito plemeno Tyrolské šedé.

Během občanské války v Bosně a Hercegovině se tento chovný program přestal používat. Nevedla se přesná chovatelská evidence. Přirozená plemenitba se stala hlavním způsobem reprodukce, jak v Gacku, tak v Kalinoviku. To vše mělo negativní vliv na kvalitu chovu a plemenářskou práci. Kontrola užitkovosti se znovu začala provádět hlavně v Gacku.

MATERIÁL A METODIKA

V práci jsme se zaměřili na exteriérové charakteristiky Gatackého skotu. Pro výběr dojnic byl důležitý známý původ a charakteristické kvalitativní znaky, jako jsou barva a rohatost. Měření exteriéru bylo prováděno pomocí hůlkové a páskové míry. Data o produkci mléka byla získána na farmě v Gacku.

VÝSLEDKY A DISKUZE

EXTERIÉR

V tabulce č.1 jsou ukázány průměrné tělesné míry a průměrná hmotnost gatackého skotu.

Tabulka č. 1: Tělesné míry a hmotnost dojnic gatackého skotu (1956 a 2006)

Tělesné míry	h/p	2006			1956	Min difference	Max difference
		SCG (n=82)	PD Gacko (n=72)	Kalinovik (n=51)	Gacko (n=506)		
Tělesný rozměry v cm							
Výška v kohoutku	h	124.97	124.04	123.21	112.56	10.65	12.41
Šikmá délka těla	h	143.86	142.54	142.61	129.07	13.47	14.79
Šířka hrudníku	h	46.88	44.72	45.00	30.42	14.3	16.46
Hloubka hrudníku	h	66.28	64.48	64.67	58.90	5.58	7.38
Obvod hrudníku	p	182.81	177.69	178.00	153.90	23.79	28.91
Výška v kříži	h	129.88	129.09	127.58	115.20	12.38	14.68
Šířka mezi sedacími hrboly	h	43.33	43.06	43.74	36.34	6.72	7.34
Obvod holeně	p	19.81	20.71	19.91	15.10	4.71	5.61
Hmotnost v kg							
Hmotnost	p	509.21	468.85	468.47	285	183.47	224.21

Poznámka:

1. h-míry měřeny hůlkovou mírou, p- míry měřeny páskovou mírou,
2. SCG - soukromý chov Gacko, PD Gacko - Planinsko Dobro Gacko, Kalinovi - soukromý chov Kalinovik

V tabulce č. 1 můžeme vidět změny tělesných měř u gatackého skotu v posledních 40 letech. Výsledek šlechtitelského programu je u všech tělesných měř velmi patrný. Výška v kohoutku se od roku 1956 průměrně zvýšila o 8 % a je 124,97 cm. Šikmá délka těla se zvýšila v rozmezí od 13.47 cm do 14.79 cm a měří v průměru 143 cm. Hmotnost a šířka hrudníku měli největší nárůst. Šířka hrudníku se zvýšila o víc než 50 % z 30.42 cm na 46.88 cm v SCG a na

45.00 v Kalinoviku. Nejnížší je na farmě Planinsko Dobro Gacko a to 44.72cm. Hloubka hrudníku se zvýšila o 9 %, největší je v SCG a to 66.28 cm. Obvod hrudníku je opět největší v SCG a to 182.81 cm, v průměru se zvýšil 15 %. Výška v kříži se zvýšila o 12.38 cm v Kalinoviku a o 14.68 cm v SCG. Průměrně je větší než 129 cm, což znamená, že se gatacký skot patří do plemen se středním tělesným rámcem. Šířka mezi sedacími hrboly se nejvíc zvětšila a to na 43,74 cm. Obvod holeně je největší na farmě Planinsko Dobro Gacko a to 20.71 cm. Hmotnost dojnic gatackého skotu se zvýšila o přibližně 70%.

MLÉKO

Tabulka č. 2. znázorňuje produkci a obsahové složky mléka u 72 dojnic na druhé, třetí a čtvrté laktaci.

Tabulka č. 2: Produkce a obsahové složky mléka

Ukazatel	Průměr z let 2003 a 2008	1956
Délka laktace (dny)	305,54	237
Tuk (%)	3.94	3.80
Bílkoviny (%)	3.24	---
Množství mléka (kg)	3820.51	1160

Data byla získána na farmě Planinsko Dobro Gacko v letech 2003 a 2008. Při přepočtu na normovanou laktaci 305 dnů byla zjištěna vyšší užitkovost o 164 %. Obsah tuku se zvýšil o 0,14%.

ZÁVĚR

Ze zjištěných dat můžeme konstatovat, že došlo ke konsolidaci exteriéru a tělesných měr u gatackého skotu. Použité šlechtitelské postupy se osvědčily a vhodné je dále používat. Toto plemeno patří mezi genetické rezervy, proto je zapotřebí věnovat tomuto plemeni pozornost. Je důležité zachovat biodiverzitu, aby nedošlo k ztrátě původních plemen, která patří ke kultuře každého státu.

LITERATURA

Erbez, M.: Eksterijer i proizvodne karakteristike gatačkog govečeta, diplomski rad, Univerzitet u Banjoj Luci, Poljoprivredni fakultet, 2005.

Erbez, M.: Gatačko goveče, internet magazin, poljoprivreda.info, Srbija, 2008.

Hans Heinrich Sambraus, Atlas plemen hospodářských zvířat, 1986, 2001, Eugen Ulmer KG, Stuttgart, Germany

Ilančić D.: Gatačko govedo – vrelo za oplemenjivanje naše buše, Stočarstvo, 4 Zagreb, 1952.

Rako, A.: Uticaj oberintalskog goveda na popravku buše u okolici Sinja. Veterinarski Arhiv, 17, 264 – 305, Zagreb, 1947.

Važić, B., Drinić M., Kasagić D., Erbez, M, Kralj, A., Rogić, B., Morfometrijske karakteristike gatačkog govečeta, Univerzitet u Banjoj Luci, Poljoprivredni fakultet, 2007.

Lalović, M.: Genotipska i fenotipska varijabilnost, proizvodne i reproduktivne osobine alpske rase goveda na području Gacka, Agronomski fakultetu Čačku, Univerzitet u Kragujevcu, 2002.

Daty Ministarstva Zemědělství, Lesnictví a Vodohospodářství- Služba na chov a šlechtňý domácích zvířat, z projektu „Záchrana autochtoných druhů zvířat Republike Srpské“,

Dipl. ing. Zelenović, Miloš: Štalska knjiga, Farma Planinsko Dobro Gacko, Gacko.

Zavod za statistiku Republike Srpske, godišnji izvještaj za 31.12.2007.